

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מדיניות שמירת שטחים פתוחים - תיכנון וחקיקה - 71341

תאריך עדכון אחרון 06-10-2021

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מדעי הצמח בחקלאות

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: רחובות

מורה אחראי על הקורס (רכז): מר מנחם זלוצקי

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: Zalutski@zahav.net.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום שלישי 20:00

מורי הקורס:

מר מנחם זלוצקי,
גב נעמה רינגל

תאור כללי של הקורס:

הקורס מציג את נושא השטחים הפתוחים וחשיבותו, ואת כלי המדיניות לתכנון והגנה על השטחים הפתוחים בישראל.

מטרות הקורס:

הקניית רקע וידע על השטחים הפתוחים בישראל: מצבם, חשיבותם, האיומים עליהם. התפתחות ההגנה על שטחים פתוחים בארץ ובעולם. הגנה על שטחים פתוחים באמצעות חקיקה ותכנון. בחינת תכניות מתאר ברמות שונות הנוגעות לשטחים פתוחים. מדיניות פיתוח, שימור ושימושי קרקע בעבר ובהווה והשפעתם על השטחים הפתוחים. המדיניות והאמצעים הנדרשים להבטחת פיתוח בר-קיימא שמירה על שטחים פתוחים וערכי הטבע והנוף.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להכיר את נושא השטחים הפתוחים בארץ, יעודי הקרקע השונים לשטחים הפתוחים וכלי המדיניות להגנתם.
הכרות עם תכניות מתאר של שטחים פתוחים, חקיקה רלוונטית וגופים מנהלים.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא לקורס: רקע כללי, הגדרת מושגי יסוד, גורמים עיקריים המובילים לאזילת שטחים פתוחים. גורמים לכרסום שטחים פתוחים: תהליכי פרוור, הקמת יישובים חדשים. שטחים פתוחים – תמונת מצב: כמות, רציפות, הגנה סטטוטורית, דפוסי הבינוי בשטחים הבנויים. תפקודי שטחים פתוחים.
2. שירותי המערכות האקולוגיות: תפקודי השטחים הפתוחים וסיווגם, תועלות לאדם מן השטחים הפתוחים, הערכה של שטחים פתוחים
3. מערכת התכנון ותכניות המתאר הארציות הראשיות: מוסדות התכנון המסדירים את קבלת ההחלטות בעיצוב המרחב, קביעת מדיניות מרחבית באמצעות תכניות מתאר. תמורות בפרדיגמת התכנון הארצי וקביעת עקרונות תכנון כגון ניצול יעיל של משאב הקרקע, פיתוח צמוד-דופן, פיזור מרוכז וכד'. התפתחות תפיסה של 4 מטרופולינים ומערך שטחים פתוחים. התמ"אות הראשיות – תמ"א 35 ותמ"א 1.
4. שמורות טבע וגנים לאומיים: תמ"א 8, חוק שמורות וגנים, מועצת שמורות וגנים

5. יערות: תמ"א 22, פקודת היערות, פקיד היערות, שמורות יער, תורת הייעור
6. חופים: תמ"א 13, חוק שמירת הסביבה החופית, התוספת השנייה בחוק התכנון והבנייה
7. נחלים וסביבתם: תמ"א 34 ב'3, חוק הניקוז וההגנה מפני שטפונות
8. שטחים פתוחים בסביבת שטחי פיתוח: מכלולי נוף/ פארקים ואזורי נופש מטרופולינים / חקלאות נופית/ שטחים פתוחים עירוניים/ טבע עירוני
9. מרחבים ביוספריים
10. מדיניות קרקעית - שינויים במדיניות הקרקעית מקום המדינה עד היום. שלבי התפתחות מערכת השמירה על קרקע חקלאית: מיסוד ותפקוד המערכת (חוק תו"ב, תוספת ראשונה לחוק, הועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים). ערעור מערכת ההגנה על קרקע חקלאית (החלטות מועצת מקרקעי ישראל, הרפורמה במינהל מקרקעי ישראל), תמורות במרחב הכפרי, רפורמת הרפתות והלולים, כניסת פעילות לא חקלאית. מסמכי מדיניות עדכניים: מדריך השטחים הפתוחים במועצות האזוריות, תכנית אסטרטגית של משרד החקלאות.
11. הערכת ערכיות ורגישות וסקרי טבע ונוף: סקרים דוגמת תסקיר השפעה על הסביבה ונספח נופי סביבתי, יחידות הנוף כתשתית להערכת תכונות השטח וערכיותו.
12. עקרונות וסוגיות בתכנון שטחים פתוחים: רציפות ומסדרונות אקולוגיים, ייצוגיות (לבית גידול), ייחודיות (לערכי שטח יוצאי דופן), טיפוח מגוון ביולוגי וגנטי
13. כלים משלימים לשמירה על שטחים פתוחים, כולל שטחים חקלאיים (בארץ ובעולם). סובסידיות ותמיכות, פעילות שמדגישה ערכים חברתיים וסביבתיים של השטחים הפתוחים, חקלאות קהילתית וייעור קהילתי, חקלאות משמרת קרקע ומים וכד'.
14. תשתיות בשטחים פתוחים: מחצבות, אתרי סילוק פסולת וכד'.

חומר חובה לקריאה:

החומר יתפרסם לקראת כל שיעור

חומר לקריאה נוספת:

- אלתרמן ר., האן א., 2004, "הכלים לשמירה על שטחים פתוחים - מה ניתן ללמוד ממדינות אחרות וליישם בישראל?", המרכז לחקר העיר והאזור, טכניון, חיפה.
- אפלבוים ל., 1998, "תמורות מבניות ומוסדיות במרחב הכפרי בישראל", אופקים בגיאוגרפיה, 48-49, עמ' 9-24.
- בן דוד א., 2010, "איומים בתחום התכנון והבניה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל", החברה להגנת הטבע.
- האן א., 2004, "שימושים חורגים בשטחים החקלאיים פתוחים", מכון ירושלים לחקר ישראל.
- האן א. (עורכת), 2011, פארקים ואזורי נופש מטרופולינים בישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל.
- טל א., 2006, הסביבה בישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- כץ י., 2004, "לעצור את הדחפור", אוניברסיטת בר אילן.
- מזור א., 1993, "משאב הקרקע בתכנון המרחבי", מתוך: ישראל 2020: תוכנית אב לישראל בשנות

האלפיים, דוח שלב א - כרך ג, טכניון, חיפה.

ספריאל א. (עורך), 2010, התכנית הלאומית למגוון ביולוגי בישראל, המשרד להגנת הסביבה.

פליישר ע., צור י., בר א.ט., 2000, "הערך הכלכלי של שטחים פתוחים בישראל: חופים, פארקים מחוץ לעיר ופארקים עירוניים", המכון לחקר שימושי קרקע, קק"ל.

פפאי נ., 2004, "חוק שמירת הסביבה החופית", מקרקעין, ג/5, 49.

פרנקל א., 2001, "פתוח מול פיתוח - הפסד השטחים החקלאיים במדינת ישראל בשנות האלפיים", מרכז לחקר העיר והאזור, טכניון, חיפה.

צבן ח. וחובריו, 2004, "חקלאות בת-קיימא במכלול שמירת ערכם של שטחים פתוחים בישראל", יער, כתב עת ליער, חורש וסביבה, קק"ל, גליון מס' 5 - 6.

קפלן מ., 1996, "מערכת השטחים הפתוחים", מתוך: 'ישראל 2020: תכנית אב לישראל בשנות האלפיים', טכניון, חיפה.

קפלן מ., 2004, "נחלי ישראל, מדיניות ועקרונות תכנון", המשרד לאיכות הסביבה.

קפלן מ., 2004, "אינדיקטורים בתחום השטחים הפתוחים", מתוך: פייטלסון ע. (עורך), אינדיקטורים לפיתוח בר קיימא בישראל, מכון ירושלים לחקר ישראל, עמ' 62 - 87.

קפלן מ., 2010, תכנית מתאר ארצית ליער ולייעור [תמ"א 22] - מסמך מדיניות, קרן קיימת לישראל.

קפלן מ., רינגל נ., אמדור ל., 2011, חקלאות נופית - חקלאות בת-קיימא, נקודת חן.

רוזנטל ג. וחובריו, 2009, "אומדן הערך הכלכלי של שטחים פתוחים", מכון דש"א.

שטרן א., 2004, "התוויה ותכנון של שמורות ביוספריות בישראל", הרשת הגיאוגרפית, כרך 1 (1), עמ' 2-15. www.geo-network.bgu.ac.il

שפירא ע., האן א., 2008, שטחים ציבוריים פתוחים בערים - מדריך למתכנן, המשרד להגנת הסביבה, משרד הפנים, משרד הבינוי והשיכון.

שקדי י., שדות א., 2000, "מסדרונות אקולוגיים בשטחים פתוחים: כלי לשמירת טבע", פרסומי חטיבת המדע, רשות הטבע והגנים.

סביבות תכנון ואחרים, 2003, "מדיניות וכלים לשמירה על שטחים פתוחים: תיקי כלי, עקרונות פעולה והמלצות", המשרד לאיכות הסביבה, רשות הטבע והגנים, קק"ל והחברה להגנת הטבע. www.ios.org.il

Curry, N. and M. Winter, 2000, "The transition to environmental agriculture in Europe: Learning processes and knowledge network", *European Planning Studies*, Vol. 8 (1): 107-121.

Hersperger A.M., 1994, "Landscape Ecology and its Potential Application to Planning", *Journal of Planning Literature*, 9 (1): 15 - 29.

Price M.F., 1996, "People in Biosphere Reserves: An Evolving Concept", *Society and Natural Resources*, 9: 645-654.

אתרי אינטרנט :

אתר המשרד להגנת הסביבה : [/il.gov.sviva.www](http://il.gov.sviva.www)

אתר משרד הפנים : [/il.gov.pnim.www](http://il.gov.pnim.www) - ניתן למצוא את החלטות מוסדות התכנון וכן את הוראות התמ"אות והתמ"מים.

אתר המיפוי של משרד הפנים : [/il.gov.moin.gis](http://il.gov.moin.gis) - ניתן לצפות בתשריטים של תכניות ארציות מחוזיות ומקומיות.

אתר רשות שמורות הטבע והגנים : [/il.org.parks.www](http://il.org.parks.www)

אתר הקרן הקיימת לישראל : [/kkl/il.org.kkl.www](http://kkl/il.org.kkl.www)

אתר החברה להגנת הטבע : [/il.org.teva.www](http://il.org.teva.www)

אתר השטחים הפתוחים : il.org.ios.www

אתר מכון דש"א : il.org.deshe.www

אתר נקודת ח"ן : [/il.org.hen-nekudat.www](http://il.org.hen-nekudat.www)

אתר קמפוס טבע, אוניברסיטת תל אביב : [/il.ac.tau.campusteva.www](http://il.ac.tau.campusteva.www)

במהלך הקורס הסטודנטים יופנו לספרות מתאימה לכל אחד מהשיעורים.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 0 %

הגשת עבודה 60 %

הגשת תרגילים 25 %

הגשת דו"חות 15 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

-